

Інститут педагогіки НАПН України

Інститут педагогічних наук Республіки Молдова

Резекенська академія технологій (Латвія)

Міжнародна науково-практична конференція

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА:

навчально-методичне

забезпечення

освітнього процесу

в умовах

воєнного часу

збірник тез
доповідей

14 вересня
2022 року

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА
РЕЗЕКЕНСЬКА АКАДЕМІЯ ТЕХНОЛОГІЙ (ЛАТВІЯ)

Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу

збірник тез
доповідей

14 вересня
2022 року

*Затверджено до друку вченою радою Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 12 від 31.08.2022)*

Редакційна колегія:

Топузов О. М., доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, віцепрезидент НАПН України, директор Інституту педагогіки НАПН України, м.Київ, Україна (голова)

Головко М. В., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, доцент, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогіки НАПН України, м.Київ, Україна

Засєкіна Т. М., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогіки НАПН України, м.Київ, Україна

Арістова Н. О., доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу міжнародних зв'язків та наукової співпраці Інституту педагогіки НАПН України, м.Київ, Україна

Ладоня К. Ю., доктор філософії в галузі філології, завідувач науково-організаційного відділу Інституту педагогіки НАПН України, м.Київ, Україна

Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу : збірник тез доповідей / [ред. кол.; голов. ред. – О.М.Топузов]. [Електронне видання] – Київ : Педагогічна думка, 2022. – 388 с.

<https://doi.org/10.32405/978-966-644-616-2-2022-390>

ISBN 978-966-644-616-2

У збірнику публікуються тези доповідей учасників конференції "Проблеми сучасного підручника: навчально - методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу", що відбулась 14 вересня 2022 року.

Збірник призначено вченим, дослідникам проблем підручникотворення та авторам підручників, викладачам навчальних дисциплін, вчителям і всім зацікавленим у створенні якісної навчальної книги.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОНЦЕПЦІЇ ПІДРУЧНИКА «ЕТИКА» ДЛЯ 5–6 КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Давидюк Людмила,

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри методики викладання світової літератури,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
провідний науковий співробітник лабораторії навчання мов національних меншин і зарубіжної літератури, Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна,

 l.v.davydyuk@npu.edu.ua;

Мельник Анжела,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри методики викладання світової літератури,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна,

 a.o.melnyk@npu.edu.ua.

Один із ключових компонентів формули Нової української школи передбачає «новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації у суспільстві», реалізація якого відкриває широкі можливості для введення у навчальні плани 5–6 класів нових шкільних дисциплін, серед яких у соціальній і здоров'язбережувальній галузі і курс «Етика» (Нова українська школа, 2016, с. 7). Важливо зазначити, що навчальна дисципліна «Етика» набуває критичної актуальності у зв'язку із російською збройною агресією проти України, оскільки під час війни загострюються екзистенційні питання існування людини, її морального вибору, переосмислення ціннісних орієнтирів, віри, відповідальності.

До відбору змісту навчального курсу «Етика» долучилися провідні вітчизняні науковці. У результаті конкурсного відбору МОН України рекомендовані для використання в навчальному процесі дві модельні програми: 1) авторів Ашортія Є.Д., Бакка Т.В., Желіба О.В., Козіна Л.Є., Мелешенко Т.В., Щупак І.Я. та 2) авторів Пометун О.І., Ремех Т.О., Кришмарел В.Ю.

Підручник «Етика» для 5 класу авторів Давидюк Л.В., Мельник А.О. (Давидюк, Мельник, 2022), методологічні засади концепції якого ми розглянемо, було створено за модельною навчальною програмою з етики для 5–6 класів Пометун О.І., Ремех Т.О., Кришмарел В.Ю. (Пометун, Ремех, Кришмарел, 2022). Відповідно до програми, зміст

підручника спрямований на усвідомлення «учнем / ученицею важливих аспектів людських взаємовідносин у родині, найближчому оточенні, колективі, спільноті, в різних ситуаціях реального життя, дає можливість зрозуміти суть і природу духовних цінностей, їх роль у здійсненні кожною людиною морального вибору, розв'язанні життєвих проблем» (Пометун, Ремех, Кришмарел, 2022, с 3).

Питання моральності, морального вибору є актуальними для сучасного наукового філософського дискурсу. Так, український філософ Сергій Дацюк наголошує на існуванні трьох рівнів етики: *індивідуального, внутрішньоцивілізаційного та міжцивілізаційного* (Дацюк, 2017). Такий підхід визначив методологію підручника і заклав підвалини його концепції, що дозволило змоделювати навчальну траєкторію учня / учениці як «поступальний рух дитини від особистісного виміру внутрішнього світу до гармонійної взаємодії з іншими і взаємин у спільноті та суспільстві у цілому» (Пометун, Ремех, Кришмарел, 2022, с 3).

У наш час, коли Україна перебуває у стані активних бойових дій, мужньо протистоїть агресору, важливого значення набувають такі етичні категорії, як мораль, особистість, гідність, честь, патріотизм, внутрішня культура, вихованість, керування емоціями тощо, які не втраять своєї значущості й у післявоєнному майбутньому, коли український народ відбудовуватиме свою країну. Опанування цими етичними категоріями уможливиться завдяки реалізації в підручнику низки методологічних підходів, які можна умовно об'єднати у дві групи: першу складатимуть підходи, спрямовані на реалізацію змісту освіти, другу – підходи, що забезпечують організацію навчання.

До підходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти, відносимо *культурологічний* (передбачає формування уявлень про культуру як образ життя, звичаї, традиції й вірування, духовне і матеріальне багатство народів світу; широке використання творів різних видів мистецтв), *ціннісний* (створює оптимальні умови для залучення школярів до загальнолюдських цінностей, розвитку почуття власної гідності й ціннісного ставлення до людей, суспільства, природи, Батьківщини; для усвідомлення себе у взаємодії та прагненні жити в злагоді з іншими людьми), *українознавчий* (базується на цінностях українського народу та спрямовує освітній процес на формування громадянина України, патріота; передбачає широке залучення народознавчого матеріалу, художніх та публіцистичних творів, епістолярію видатних діячів української культури).

Групу підходів, що забезпечують організацію навчання, складають *особистісно орієнтований* (передбачає розвиток і саморозвиток особистості учня з урахуванням його здібностей як суб'єкта пізнання й навчальної діяльності), *системно-діяльнісний* (уможливорює формування соціалізованої особистості, що відповідає вимогам демократичного суспільства; реалізується у взаємодії з однолітками та дорослими в пізнавальній діяльності (парній, груповій, колективній) під час навчального процесу та в проєктній діяльності), *проблемно-діалогічний* (забезпечує суб'єктно-суб'єктну організацію навчального процесу, при якому вчитель створює умови для діалогу; проблематизує сприйняття учнями навчального матеріалу, що стимулює пізнавальну й емоційну активність школярів; забезпечує формування вмінь будувати роздуми, слухати інших,

вести діалог, викладати свою думку та аргументувати її адекватно оцінювати свою поведінку і поведінку оточуючих, знаходити вихід з конфліктних ситуацій).

Реалізація цих методологічних підходів робить процес засвоєння етичних категорій не короткочасним і стихійним, а глибоким, послідовним і системним; створює умови для включення учнів / учениць у процес усвідомлення і переживання моральних цінностей як найважливішої потреби особистості, як суб'єктивно значущих, усталених життєвих орієнтирів; сприяє наповненню внутрішнього світу дитини етичним сенсом.

Важливим методологічним аспектом формування змісту підручника стало *врахування психолого-педагогічних особливостей учнів 5–6 класів*, яке забезпечує тісний взаємозв'язок інтелектуальних, емоційних та практичних форм подання навчального матеріалу, що передбачає послідовне вибудовування логічного ланцюжка розвитку думки в обговоренні запропонованих тем і проблем, у роботі з навчально-науковими, художніми та медіа текстами. Неперервність розкриття змісту курсу та неперервність навчального діалогу стимулює розвиток думки, змушує учнів шукати відповіді на поставлені питання, знаходити вагомі аргументи, формулювати свої питання, добирати приклади й ситуації, що ілюструють тему, вимагають морального вибору та його обґрунтування.

Методологічні підходи (культурологічний, ціннісний, українознавчий, особистісно орієнтований, системно-діяльнісний, проблемно-діалогічний) та врахування психолого-педагогічних особливостей учнів 5–6 класів заклали підвалини для використання у підручнику *педагогічної інтерактивної технології етичного діалогу*, яка набуває актуальності у навчанні суспільствознавчих дисциплін.

Педагогічна інтерактивна технологія етичного діалогу передбачає такі етапи реалізації:

- зав'язка діалогу, що виявляє проблемну ситуацію (*проблемне питання, запропонована для аналізу ситуація, гра тощо*);
- система запитань і завдань, що забезпечує діалогічний пошук рішення проблеми (*чому? як ви думаєте? як ви ставитесь?*);
- кульмінація інтелектуальної і емоційної діяльності учнів, коли проблема, що обговорюється, стає особистісно значущою, створюються умови для самоаналізу, самооцінки, самовдосконалення учнів;
- моральний вибір учня як внутрішній діалог із собою, як самовизначення (*результат роздумів і самоаналізу, прийняття рішення*);
- «відкритий фінал», що спонукає до подальших роздумів, рефлексії та самоусвідомлення, тобто до морального розвитку учнів.

Теза сучасного українського філософа Сергія Дацюка про рівні етики, методологічні підходи (культурологічний, ціннісний, українознавчий, особистісно орієнтований, системно-діяльнісний, проблемно-діалогічний), врахування психолого-педагогічних особливостей учнів 5–6 класів, використання педагогічної інтерактивної технології етичного діалогу дозволили створити авторську концепцію підручника та реалізувати у його змісті модельну навчальну програму у формі діалогу на морально-етичні теми з учнем / ученицею, починаючи з обкладинки підручника і закінчуючи його останньою сторінкою.

Список використаних джерел

- Давидюк, Л. В., & Мельник, А. О. (2022). Етика. 5 клас. Видавничий дім «Освіта». <http://yakistosviti.com.ua/uk/Etika>
- Дацюк, С. (2017, 13 січня). Підходи до обговорення великої війни. Українська правда. https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/58789073af4df/page_3/
- Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. (2016). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- Пометун, О. І., Ремех, Т. О., & Кришмарел, В. Ю. (2022). Модельна навчальна програма «Етика. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти. <http://yakistosviti.com.ua/uk/Etika#pdf>

ДО ВИБОРУ КОНЦЕПЦІЇ ПІДРУЧНИКА ФІЗИКИ ДЛЯ 7-ГО КЛАСУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Засекін Дмитро,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
відділ біологічної, хімічної та фізичної освіти
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

На нинішньому етапі реформи загальної середньої освіти здійснено розроблення навчально-методичного забезпечення адаптаційного циклу базової освіти. Науковцями Інституту педагогіки НАПН України підготовлено 23 модельні навчальні програми та 16 підручників, що забезпечують цілісність дидактичної системи навчання в 5–6 класах (Топузов, Засекіна, 2022). Наступний етап реформи пов'язаний із розробленням навчально-методичного забезпечення для наступного циклу базової освіти – предметного навчання у 7–9-х класах. На часі розроблення концепції підручника з фізики для 7–9 класів.

Нами проаналізовані підручники природознавчих курсів адаптаційного циклу навчання. З'ясовано, що для 5-х класів закладів загальної середньої освіти розроблено 10 підручників, що мають гриф Міністерства освіти і науки України. За модельною навчальною програмою «Пізнаємо природу» (автори Д. Біда, Т. Гільберг, Я. Колісник) розроблено підручники двох авторських колективів: Д. Біда, Т. Гільберг, Я. Колісник, видавництво «Генеза», Л. Мідак, Н. Фоменко, В. Гайда, С. Подолук, В. Кравець, І. Кравець, І. Олійник, В. Стахурська, З. Пушкар, С. Банах, Л. Козловська, видавництво «Астон». За модельною навчальною програмою «Пізнаємо природу» (авт. Т. Коршевнік) – два підручники: УОВЦ «Оріон» (автори Т. Коршевнік, О. Ярошенко) та видавництва «Ранок» (автори О. Янкавець, О. Дубчак, Г. Ільченко).